

Kőrógyt temető

Halál és temetés Szlavóniában

Dr. Penavin Olga

Kőrógyon és Lászlón is, ha a kenyércse keresztben meghasad, vagy lefele vonít a kutya, mindenki tudja, hogy abban a házban egyhamar „haldoklóba” lesz valaki. Ilyenkor „fen van izgatódal a cselíd, húza a jajszót”. Ha huzamosabb betegségről van szó, akkor nem ér senkit sem váratlanul a halál, felkészültek már jóelőre a legrosszabbra is, „még ha minden nap vet is be orvost” a beteg. De megesik az is, hogy valakit váratlanul „csap meg a halámadár”, mégis egyik-másik távollevő rokonnak „ojan érzelmöt adot az isten, ojan rosz érzelme vót”, hogy rögtön tudta, miről is lehet szó. A „haldoklóba levő” anya szelleme is „mögszoríti a kisgyerök szívét”, ezzel adja tudtára édes magzatának a bekövetkezendőket.

A halál pillanatában elszabaduló lélek sok csodálatos dolgot művel. Többek között az a halott, akivel életében rosszul bántak, „fekete madár képében végigsuhít a szobán, elfúji a lámpást, megnyiti, bécsuki az ajtókat, csak ucs csörög, zörög, csattog az ajtó, nyoszoja” — meséli Gyöke Boris nenő.

A szomorú esemény bekövetkezése után nem sírnak hangos jajszóval, mert az zavarná a halottat. Csendben látnak hozzá a teendőkhöz: felkötik a halott állát, lezárják pénzzel a szemét. A „barbé”-t is elhívják, a

borotválás után megmossák a testet, felöltöztetik a már rég elkészített „háló ruvá”-ba: az öreg férfiakat „patyolat imög”-be, „csárdás” (12 szélből varrott) gatyába, fekete „fuszlik”-ba (pruszlikba), majd regyös (ránco) csizmát húznak a lábába; az öregasszonyok is utoljára öltöznek a régi viseletbe, a kebelbe¹, s megkapják a régóta őrzött „háló kendő”-t. A fiatalok legszebb, modern szabású ruhájukban indulnak utolsó útjukra. Ezalatt a többiek a szobában lévő képeket üveges felükkel a fal felé fordítják, majd „a tükört letakarik fekete veszős kendőruvával (törülködő), a hideg agyat a tükör ala, lábál az ajtóval szembe, fejel az ablak alá készíjök. Ódarra a nyoszójára veszős ponvát (csíkos lepedőt) tégyönk, fijataloknak piros veszöst, öregeknek fekete veszöst. A nyoszójába szalmapárna, ere egyes ponva kerül, a feje alá talus (tollas) vánkös. Negyvennyóc órájig van a hótést a hideg ágyon, egész éjel sirasok, de nem nagy jajszóval”. Éjjel hivatásos siratóasszonyok váltják fel a kimerült házbélieket. A siratók nem egyszer zsebkendőjükbe rejtett vöröshagyma segítségével csálnak ki könnyet a szemükből.

Nyáron a legyek miatt letakarják a testet a már évtizedekkel előbb megvásárolt szemfedéllel.

A „tislér” is készíti már a koporsót „tőjfából (tölgyfából) vagy nyárfából (nyárfából)”. A koporsó fedelét köröskörül fehér meg sárga gombokkal veri ki az asztalos. Ide kerül még az illető neve és kora. A koporsóban szalmapárnára és tollaspárnára fektetik az elhunytat, kezét nem kulcsolják össze a mellén, hanem a test mellett nyújtják ki. A férfi halottnak mellére helyezik kalapját, a nő mellé pedig beteszik a szebbnél szebb veszős ponyvákat, kebeleket, tilángli (tüllből való, himzett) kendőket, levégőket², macskanyomácskás³ fűkötőket, selyem kankókat⁴, curakokat⁵, temburozott⁶ csipkéket, selyem takarítókat, farhámokat. A kisgyerek is magával viszi kedvenc játékeit, ruháskáit, holmijait.

A halottat nem szabad egyik helységről a másikba szállítani, nem szabad a község határán átvinni, mert elveri a határt a jég. Mindenkit ott temetnek el, ahol meghalt.

A rokonság kötelessége minél hamarabb értesíteni a „tisztelendő”-t, átadni neki a rokonság jegyzékét, hogy megírhasa a búcsúlevelet. Sokszor komoly vita folyik az atyafiságban a sorrend miatt. Ezért nagy gonddal és tapintattal kell a papnak összeállítani a búcsúlevelet, amit ő is olvas fel a temetéskor.

A lélekharang is kong már. Az időtartam és az időpont mindig az illető család vagyoni állapotától függ.

Ha a templomban ravatalozzák fel az elhunytat, akkor a temetéskor a gyászolók nem a padokban foglalnak helyet, hanem a padosorok között vezető út két oldalára helyezett kis székeken. Ha a házból temetnek, akkor az udvaron állítják fel a ravatalt, a lelkésznek egy asztalt tesznek ki a ravatal elé, ott búcsúztatja el az elköltözöttet rokonságától. Ezután halottas énekeket énekelnek a gyászolók. A szertartás befejeztével gyász-kocsi hiányában a tűzoltók viszik ki vállukon a koporsót a közeli temetőbe a gyászolók kíséretében. A koporsó után mindig a legközelebbi hozzátartozók mennek, a többiek a rokonsági fok szerint követik őket. Télen, nagy hó vagy sár idején parasztkocsin teszi meg utolsó útját a megboldo-

¹ A kebel fehér gyolcsból készített, ráncoba szedett szoknyájú ruhadarab, melynek felső része tüllből való, alátéttel. Bólti selyem kötény (takarító) egészíti ki. Hátnál selyem szalag lóg le a derekáról, ez a farhám.

² Hólyaggyöngyből való nyakék.

³ Macskanyomácska = egy bizonyos fajta kötés minta neve.

⁴ Rövid félkabát.

⁵ Posztó kabát.

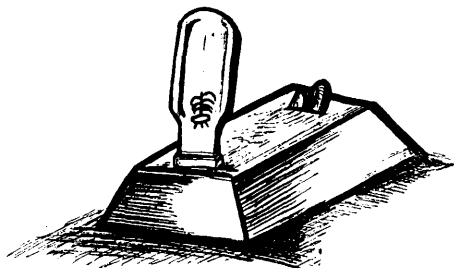
⁶ Temburozni = pálcikák segítségével csipkét készíteni.

gult. Az atyafiak ilyenkor is gyalog „kísérik”. Érdekes az a szokás, hogy a gyászolók nem öltöznek ünneplőbe, hanem hétköznapi ruhában vannak.

A „gödörájók”, akik az atyafiságból kerülnek ki, már kora reggel hozzáfognak a munkához. Sohasem ássák meg előző nap a sírt, mert azt tartják, hogy az éjjel sötétségében az ördög beköltözik a sírgödörbe.

A temetés általában délelőtt 11 órakor vagy kora délután kezdődik.

A temetőben a „tisztelendő” még egyszer imádkozik, aztán leeresztik a koporsót a sírba. Míg tart ez az aktus, a legközelebbi hozzátartozók el-síratják a kedves halottat. „Mindenkinek tuggy a maga keserüségit, ú mondi el”. A koporsó már a földben van, „hányik rá a földet, bétömük a halottat”. A hantot ormosan húzzák fel, de előbb még beállítják az egy rönkből kifaragott emlékszobrot, emlékfát. A faragás is meg a szöveg is a rokonság munkája. A sírhant elkészültével, a hantolás vége felé a még puha földbe két kb. 50—60 cm hosszú, kerekre faragott lábfát szúrnak le lábhoz egymás mellé, az egyiket mintegy 10 cm-rel magasabban hagyva. A lábfák leginkább csak 8—10 cm átmérőjű leháncsolt kis karók. Felnőtteknél nem-re való tekintet nélkül egyforma vastagok, de a gyermekeknél a kisebb fejfához arányosan a lábfák is vékonyabbak. A lábfák idővel kirothadnak, nem helyettesítik őket semmivel. Nem tudja senki sem megmagyarázni, hogy mire szolgál a lábfa, mi a jelentősége, miért áll magasabban az egyik, mint a másik. A válasz mindig ez: „Csinájjuk, mer így szokás.” A lábfáknak semmi szerepük sincs a temetésben, nem is ezen viszik ki a halottat, mint másutt.⁷

Mikor már megüledett a hant, beültetik virággal: petoniával, begóniával, őszirózsával, meténggel (téli zöld).

Újabbban már nem toroznak, csak a gödörájókat vendégelik meg, ki mivel tudja.

Hogy a halott ne térhessen vissza, különféle varázslást tesznek: az ajtó elé gatyamadzagot kötnek, seprőt támasztanak a sarokba az ajtó mögé stb.

Az elköltözött és kedvesei között a halál után sem szakad meg a kapcsolat, megjelenik nekik borjú, macska vagy kutya képében, különösen akkor, ha még valamilyen elintézetlen ügye maradt a rokonsággal.

A sírokat nem hanyagolják el, még nagy munkaidőben is lehet látni a temetőben rokonaik sírhantját ápolgató asszonyokat, lányokat.

⁷ Az adatok ellenőrzésében nagy segítségemre volt Sipos Mihály kőörgyi református lelkész. Ezúton mondok neki köszönetet.

Végzetül néhány szót kell még szólnunk a fejfákról, vagy ahogy itt nevezik, a szobor szó régi, földbe ütött vastag karó, cölöp jelentését megőrizve, emlékszobrokról, emlékfákról.

Ezeket egyetlen akác vagy tölgy rönkből faragják ki a hozzáértő rokonok. A rönk földbe kerülő vastagabb része faragatlan marad, de megésik, hogy még egy 10—15 cm-nyi faragatlan rész kilátszik a földből. Az emlékszobor a föld felett kb. 170—180 cm magas. Az oszlop teteje többnyire le van kerekítve, a feliratos lap két oldalán pedig egy-egy két ujjnyi széles szegőléc fut az elkarcsúsított nyakig, amelyen túl már megszűnik a szöveg. Egyik-másik emlékfának a lekerekített tetején is van szegőléc.

A fájdalomat jelképező szomorúfűz nem a szöveg élén, a szöveg felett található, hanem a felirat alatt, szinte lezárva azt. A félkör alakú fejhez alkalmazkodva helyezkedik el: *Emlékszobor* vagy *Emlékfa* vagy *Emlékfául*. Ezután következik a rokonok készítette szabad szövegű sírfelirat álló, nagy nyomtatott betűkkel egyfolytában vésve. A helyesírás szabályait különösen a rövid- és hosszú-, illetve iker mássalhangzók jelölésében és a megszakításokban nem nagyon veszik figyelembe. Vésés közben a nyelvérzék teljesen háttérbe szorul, fő az előre elkészített szöveg mindenáron való felrovása, bevésése. Még arra sem törekednek, hogy az elhunyt nevét külön sorba írva, megszakítás nélkül tüntessék fel.

A felirat készítője nem egyszer magát a megholtat beszélteti a szövegben egyes szám első személyben, de a záró formulát már egyes szám harmadik személyben függeszti a szöveghez:

